

УДК 378.14:371.13:373.3

ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

Шкабаріна М.А., аспірант кафедри педагогіки
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука

У статті представлено технологію розвитку педагогічної креативності майбутніх учителів початкової школи у процесі вивчення фахових дисциплін. Окреслено дисципліни, зміст яких був удосконалений інноваційними технологіями навчання. Репрезентовано мету і завдання етапів впровадження моделі. Описано технології, форми організації занять, методи і прийоми, яким надавалась перевага у процесі розвитку педагогічної креативності.

Ключові слова: педагогічна креативність, майбутній учитель, технологія, інноваційні методи навчання, навчальна дисципліна.

В статье представлена технология развития педагогической креативности будущих учителей начальной школы в процессе изучения профессиональных дисциплин. Определены дисциплины, содержание которых было усовершенствовано инновационными технологиями обучения. Представлены цель и задачи этапов внедрения модели. Описаны технологии, формы организации занятий, методы и приемы, которым предоставляли преимущество в процессе развития педагогической креативности.

Ключевые слова: педагогическая креативность, будущий учитель, технология, инновационные методы обучения, учебная дисциплина.

Shkabarina M.A. THE TECHNOLOGY OF THE DEVELOPMENT PEDAGOGICAL CREATIVITY OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN THE STUDY OF PROFESSIONAL DISCIPLINES

The technology of the development pedagogical creativity of future primary school teachers in the process of studying professional disciplines is presented in this article. Disciplines have been outlined, the content of which has been improved by innovative learning technologies. The purpose and tasks of the implementation stages of the model are presented. The technologies, forms of organization of classes, methods and techniques, which were given preference in the process of development of pedagogical creativity, are described.

Key words: pedagogical creativity, future teacher, technology, innovative teaching methods, educational discipline.

Постановка проблеми. Креативні ідеї та винаходи є рушійною силою науково-технічного прогресу суспільства. Нині креативність вважають важливою професійною якістю особистості, а розвиток педагогічної креативності під час підготовки науково-педагогічних кадрів залишається актуальною проблемою вищої освіти. Крім важливості дослідження вищезазначеної якості на теоретичному рівні, у психолого-педагогічних дослідженнях прикладного характеру залишається недостатньо висвітленим питання розробки технології розвитку педагогічної креативності майбутніх учителів початкової школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічна креативність була об'єктом досліджень О.Є. Антонової, І.А. Зязюна, Н.В. Кічук, Л.І. Петришин, С.О. Сисоєвої, М.І. Сметанського та ін. Технології розвитку креативності студентів різних напрямів підготовки були представлені у дисертаційних роботах І.В. Гриненка, О.М. Дунаєвої, О.М. Куцевол, Н.І. Міщенко, І.Ю. Шахіної та ін.

Постановка завдання. Мета статті – представити технологію розвитку педа-

гогічної креативності майбутніх учителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим етапом педагогічного дослідження є впровадження авторської моделі під час формульованого експерименту. Реалізацію педагогічної моделі ми здійснювали під час вивчення дисциплін «Теорія та методика виховання», «Інформаційні технології навчання», «Основи педагогічної творчості», «Педагогічні технології у початковій школі». Експеримент проводився на базі Міжнародного економіко-гуманітарного університету ім. акад. С. Дем'янчука у три етапи.

Початковим етапом упровадження моделі є ціннісно-мотиваційний. Головною метою цього етапу було підвищення рівня педагогічної креативності за мотиваційно-емоційним критерієм. Для досягнення поставленої мети ми вважали актуальним виконання таких завдань: проінформувати студентів про особистісні і професійні якості, якими має володіти вчитель школи першого ступеня, зокрема креативні; ознайомити майбутніх педагогів

із поняттям «педагогічна креативність», висвітлити позитивні моменти розвитку цієї якості, її особливості, можливості її прояву; стимулювати та підготувати студентів до творчості і співтворчості; пояснити значення застосування інноваційних технологій для майбутньої професійної діяльності.

На цьому етапі нам важливо було мотивувати майбутніх педагогів розвивати педагогічну креативність. Для того, щоб сформулювати внутрішню мотивацію, ми намагались чітко сформулювати цілі, налаштувати студентів на глибоке усвідомлення потреби розвитку цієї якості, допомагали боротись із труднощами, що виникали у навчальній діяльності.

У цьому зв'язку впродовж лекційних, практичних та лабораторних занять ми надавали перевагу проблемній та ігровій технології. Гра як вид діяльності передбачає так звану «підготовку» до серйозної роботи (за К. Гроссом), вона допомагає зняти психологічні бар'єри, напругу, проявити свої здібності. Часто в основу гри покладено компонент змагання, що передбачає досягнення певної цілі, а отже, мотивацію. Головною особливістю застосування ігрових технологій у середовищі ВНЗ є те, що вони поєднують теоретичний матеріал із практичним. Це не лише підвищує рівень знань студентів та їхню готовність до майбутньої професійної діяльності, а й допомагає наочно продемонструвати педагогічну креативність. У свою чергу, проблемна технологія активізує мотивацію до здобуття знань, виявлення істини, розвиває мислення, змінює репродуктивну діяльність на творчу. Це пов'язано із психологічним механізмом «пізнавального інтересу» (А.М. Матюшкін, М.І. Махмутов та ін.). Таким чином, зазначена технологія вводить в активний творчий процес, сприяє мотивації.

Використовуючи потенціал фахових дисциплін поруч із традиційними формами організації занять, ми застосовували нетрадиційні форми (проблемна лекція, проблемний семінар, лекція-візуалізація, лекція із заздалегідь запланованими помилками, круглий стіл). Враховуючи змістове навантаження дисциплін, ми намагались показати, що креативність посідає чільне місце у діяльності педагога і може проявлятися у будь-яких сферах роботи. Наприклад, під час вивчення дисципліни «Теорія та методика виховання» на проблемному семінарському занятті «Методи впливу на свідомість та почуття учнів початкової школи» для закріплення навчального матеріалу і практичного спрямування ми вико-

ристовували педагогічні задачі. Майбутні фахівці отримали додаткове завдання: із власного шкільного досвіду або з інших інформаційних джерел пригадати (записати) незвичайну проблемну ситуацію із шкільної практики та шлях її вирішення. Проблемним запитанням семінару було таке: «Що є передумовою оригінального вирішення проблемної педагогічної ситуації?». Майбутні педагоги зробили висновок, що успішне вирішення педагогічних задач потребує креативності. Таким чином, ми спробували ознайомити студентів із педагогічною креативністю, показали, яким чином вона проявляється під час вирішення педагогічних завдань.

На початковому етапі в експериментальній групі ми проводили лекції-візуалізації з елементами проблемності. Під час вивчення тем «Технологія особистісно орієнтованого навчання» та «Інтерактивні технології навчання» із дисципліни «Педагогічні технології у початковій школі» ми доповнили мультимедійну лекцію відеоматеріалами, а саме фрагментами уроків із використанням технологій, які вивчались. Спостереження допомогло студентами побачити використання технологій у реальних умовах та підготувати їх до семінарських занять. Також лекції були доповнені проблемними питаннями на кшталт «Чи потребує застосування цієї технології від учителя особливих якостей? Яких?», «Чи характеризується такий урок творчим підходом? Чому?», «Чи вважаєте Ви такий урок «творчим продуктом» учителя?» тощо. За результатами відповідей стало очевидно, що унаочнення допомогло студентам відзначити творчий підхід у застосуванні інноваційних технологій.

Для активізації пізнавальної діяльності, розвитку критичного мислення майбутніх педагогів нами було застосовано лекції із заздалегідь запланованими помилками. Використання потенціалу фахових дисциплін допомогло дібрати помилкові твердження, що стосувались проблеми креативної діяльності вчителя. Таким чином, проблемна технологія посилила інтерес студентів до педагогічної креативності, а проблемні питання сприяли активізації усвідомлення цінності креативності у професійній діяльності.

Мотивація студентів до розвитку педагогічної креативності проводилась шляхом використання у процесі викладання ігрових технологій. Важливе місце на цьому етапі посідала педагогічна гра. За допомогою цього методу імітується педагогічна діяльність учителя, студенти набувають практичного досвіду. Зазначений метод застосовувався переважно на семінарських заняттях із

дисциплін «Педагогічні технології у початковій школі» та «Інформаційні технології». Майбутні педагоги отримували завдання до аудиторного виконання, які полягали у розробці частини конспекту уроку із застосуванням інноваційних технологій, яким було присвячене заняття. Дотримувались усі обов'язкові елементи педагогічної гри: постановка завдання, організація процесу, аналіз та обговорення. Таким чином, студенти виконували як роль учителя, так і учнів.

Аналізуючи педагогічну гру, ми додатково акцентували увагу студентів на проблемних ситуаціях, що виникали під час проведення гри. Студенти помітили, що вирішення цих ситуацій потребує особливих навичок, а саме кмітливості, інтелектуальної активності. Таким чином, ми мотивували студентів до розвитку педагогічної креативності, показували, як вона проявляється у педагогічній діяльності, на їхніх власних прикладах, налаштовували на позитивне сприйняття цієї якості, висвітлювали її можливості.

У процесі реалізації ціннісно-мотиваційного етапу нами було застосовано метод рольової гри, в основу якої покладено конфліктну педагогічну ситуацію. За допомогою цього методу майбутні педагоги відчували себе у ролях учителя, учня, директора школи, батьків учнів. Основною перевагою цього методу, як відзначили студенти, є те, що у процесі перебування у певній ролі починається усвідомлення позиції та переконань того, чию роль виконуєш. Вищезгадана гра сприяє розвитку вмінь професійного спілкування, зокрема вирішення проблемних педагогічних комунікативних ситуацій, що є складником педагогічної креативності.

Одним із завдань початкового етапу експерименту було проінформувати студентів про особистісні і професійні якості, якими має володіти вчитель школи першого ступеня, зокрема креативні. Із цією метою було проведено круглий стіл «Педагогічна креативність у системі вимог до вчителя початкових класів». Нашою метою під час проведення круглого столу було не лише поглиблення цих знань, а й створення цілісного образу-ідеалу вчителя, визначення місця педагогічної креативності серед інших особистісних і професійних якостей. У процесі заняття за допомогою спеціально підібраних запитань і висловів активізувалась дискусія, що полягала у вирішенні проблеми «Чи потрібна ця якість майбутньому педагогу?». Таким чином, студенти зробили висновок, що педагогічна креативність є однією із провідних якостей педагога, яка має безліч варіантів прояву.

Тобто відбулось усвідомлення важливості цієї якості, що передбачає внутрішню мотивацію до її розвитку.

Отже, результатом проведення ціннісно-мотиваційного етапу дослідження в експериментальній групі стало ознайомлення студентів із педагогічною креативністю, її ознаками, місцем у системі якостей учителя; вмотивованість майбутніх педагогів до її розвитку, до творчості та співтворчості; засвоєння знань про актуальність застосування інноваційних технологій у майбутній професії; позитивна налаштованість майбутніх педагогів на розвиток педагогічної креативності.

Креативно-діяльнісний етап експериментального дослідження був основним, спрямованим на активізацію когнітивного, особистісного та діяльнісного критеріїв педагогічної креативності. У зв'язку з цим студенти залучались до активної творчої та інтелектуальної діяльності. У цей період надавалась перевага технології ситуаційного навчання, ТРВЗ. Для реалізації поставленої цілі потрібно було вирішити такі завдання: поглибити знання майбутніх педагогів про педагогічну креативність та інноваційні технології навчання молодших школярів, залучити до активної творчої діяльності та співтворчості, змістити акцент засвоєння навчального матеріалу з репродуктивного на інноваційно-креативний, розвинути креативні якості майбутніх педагогів початкових класів.

Метод кейс має багато переваг для розвитку педагогічної креативності. У його основі лежить педагогічна ситуація та дидактичний пакет завдань. Під час вирішення кейсу реалізується принцип співтворчості (викладач – студент, студент – студент), а репродуктивне засвоєння знань перетворюється на продуктивну (творчу) навчальну діяльність. Особливий інтерес у майбутніх педагогів викликали кейси, ситуації, із якими не стикався викладач, тоді виникала партнерська взаємодія. Головною перевагою цього методу є те, що він сприяє підвищенню рівня діяльнісного критерію, а саме вміння знаходити та реалізовувати креативні рішення педагогічних проблем. Технологія ситуаційного навчання застосовувалась під час практичних занять. У процесі застосування кейс-методу майбутні педагоги були постійно активними, висували нові ідеї та оригінальні рішення педагогічних проблем, обмінювались досвідом, відстоювали свої думки у дискусіях. Реалізуючи принцип схвалення креативності, заохочувались відповіді, що представляли креативні рішення педагогічних проблем.

У процесі реалізації креативно-дільнісного етапу застосовувались елементи ТРВЗ-педагогіки. Дослідницею М.М. Зиновкіною розроблено методичні рекомендації щодо проведення лекційно-практичних занять у ВНЗ [1], які ми враховували у процесі вдосконалення конспектів із фахових дисциплін. Також ми використовували визначену науковцем структуру інноваційного креативного уроку [5]. Зміна традиційної форми проведення лекційних занять допомогла майбутнім педагогам початкових класів набути навичок самостійно здобувати знання, відокремлювати головну інформацію від другорядної, проявляти творчу активність на заняттях, розвинути особистісні креативні якості. У процесі вивчення навчальних дисциплін фахового циклу студентам були запропоновані такі методи ТРВЗ: мозковий штурм, моделювання, метод розширення асоціації, фокальних об'єктів, морфологічний аналіз. Зазначені методи використовувались як інтелектуальні розминки, щоб налаштувати студентів на активну розумову діяльність, а також для вивчення навчального матеріалу.

Семинарські заняття на цьому етапі проводились у таких формах: семінар-диспут, семінар-обговорення, семінар-повідь. Наприклад, під час вивчення дисципліни «Основи педагогічної творчості» був проведений семінар-диспут на тему «Інноваційна спрямованість педагогічної діяльності». Для проведення семінару-диспуту ми застосували метод «інтерактивної дискусії», який є сукупністю методів, що застосовуються на певних етапах, щоб найбільш повно розглянути тему та залучити всіх учасників диспуту до активного обговорення. Для дебатів ми пропонували таке питання: «Чи повинна педагогічна діяльність учителя мати інноваційний характер?». Хід проведення інтерактивної дискусії передбачав декілька етапів. На першому етапі студенти об'єднувались у пари, обговорювали тезу та висували власні думки з цього приводу. На другому етапі майбутні фахівці об'єднувались у групи відповідно до позицій «Так», «Ні», «Не визначився» (метод «Займи позицію»). Таким чином, утворилось три групи, кожна з яких добирала аргументи на підтримку своєї позиції, а голова групи озвучував їх. Після цього був обмін думками та запитаннями між групами. Студенти, які підтримували позицію того, що педагогічна діяльність має бути інноваційною, аргументували це тим, що «варто йти у ногу з часом», «колишні методи є неефективними для сучасних дітей, тому

педагоги повинні застосовувати інноваційні», «вчитель має завжди розвиватись в особистісному та професійному аспектах». Протилежну думку було обґрунтовано тезами на кшталт «більшість учителів далекі від інноваційної діяльності, тому вона не обов'язкова», «це особистий вибір кожної людини, зокрема яких професійних орієнтирів дотримуватись». На третьому етапі був використаний метод ролівої гри. Студенти були розділені на чотири групи, кожній із яких потрібно було виконати певну роль. Для обговорення дискусійного питання були запропоновані такі соціальні ролі: вчителя початкових класів, політичних діячів, батьків учнівського колективу, пересічних громадян. Четвертим кроком був пошук спільного рішення цієї проблеми. Шляхом обговорення майбутні педагоги дійшли висновку, що педагогічна діяльність повинна бути інноваційною. Серед пропозицій були висунуті такі: заохочення учителів до інноваційної діяльності різними методами, оновлення педагогічних кадрів молодими фахівцями, безпосередній контроль за здійсненням інноваційної діяльності керівництвом шкіл та ін.

Таким чином, такий семінар-диспут допоміг студентам відстоювати свою думку, коректно ставитись до думок інших, навчитись приймати спільні рішення із проблеми, залучив до активної дискусії. Тема для проведення семінару в такій формі була обрана з урахуванням того, що педагогічна креативність пов'язана з інноваціями. Тобто був використаний потенціал фахової дисципліни, що є педагогічною умовою експериментального дослідження.

Важливе місце під час організації експериментального дослідження відводилось семінару-обговоренню. Така форма організації заняття залучає студентів до висловлювання власних думок, ідей, розвиває мислення, комунікативні вміння. Наприклад, під час вивчення навчальної дисципліни «Інформаційні технології навчання» практичне заняття на тему «Електронні посібники» проводилось у вищезгаданій формі. Для обговорення було запропоновано тему «Переваги та недоліки використання електронних книг у навчанні молодших школярів». Завданням бесіди було визначити плюси і мінуси роботи з електронною книгою не лише для школярів, а й для учителя. Для обговорення майбутнім педагогам було запропоновано таке питання: «Як вплинуть інновації в освіті на педагогічну креативність учителів?». Більшість студентів відзначили позитивний вплив на роботу вчителя,

збільшення можливостей для творчості. Звучала також думка про те, що креативний учитель зможе пристосуватись до будь-яких обставин, оскільки володіє гнучкістю думок. Таким чином, формат обговорення під час семінарського заняття дозволив студентам різнобічно опрацювати питання, поділитись думками, обмінялись досвідом.

Таким чином, після завершення креативно-діяльнісного етапу експериментального дослідження майбутні педагоги оволоділи знаннями про педагогічну креативність, інноваційні технології навчання молодших школярів; спеціально підібрані технології навчання та нестандартні форми організації навчальних занять сприяли підвищенню рівня розвитку креативних особистісно-професійних якостей; посилилось прагнення до самовдосконалення, застосування креативного підходу в майбутній педагогічній діяльності.

Рефлексійно-оцінний етап дослідження був завершальним. Для його успішної реалізації було поставлено такі завдання: сприяти усвідомленню студентом себе як креативної особистості, закріпити набуті знання та вміння. У цей період експерименту майбутні педагоги демонстрували власні набуті навички, педагогічну креативність. Із цією метою надавалась перевага проектній технології навчання. За типом студентам пропонувалось виконання групових творчих проектів. Так, було продемонстровано та представлено такі проекти: короткий гумористичний відеофільм «Будні вчителя початкової школи» з дисципліни «Інформаційні технології навчання», газету «Творчий учитель» із дисципліни «Основи педагогічної творчості», сценарій свята весни «У гостях у принцеси Весни» з дисципліни «Теорія та методика виховання», казку «У країні інноваційних

технологій навчання» та ін. Усі проекти відрізнялись оригінальністю та продуманістю, важливим завданням проекту було поєднання навчального матеріалу дисципліни з креативними ідеями.

Висновки з проведеного дослідження.

Розвиток педагогічної креативності проходив у три етапи: ціннісно-мотиваційний, креативно-діяльнісний, рефлексійно-оцінний. У процесі впровадження кожного етапу ми надавали перевагу інноваційним технологіям, які найбільш повною мірою забезпечували вирішення поставлених завдань, сприяли підвищенню рівня компонентів педагогічної креативності, ефективному використанню креативного потенціалу фахових дисциплін. Під час впровадження моделі були використані різноманітні нетрадиційні форми організації занять (лекція із заздальгідь запланованими помилками, семінар-диспут, семінар-обговорення, семінар-доповідь та ін.). Важливою умовою нашої технології було створення креативного освітнього середовища. Зазначена умова реалізовувалась шляхом схвалення креативних ідей майбутніх педагогів, підтримки їхньої ініціативи, партнерського стилю взаємовідносин із студентським колективом, опори на потенційні можливості, вподобання студентів, організації навчального процесу за допомогою інноваційних методів навчання, вільного висловлювання думок, поваги до кожного студента.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зиновкина М.М. Педагогическое творчество / М.М. Зиновника. – М. : МГИУ, 2008. – 258 с.
2. Утёмов В.В. Структура креативного урока по развитию творческой личности учащихся в педагогической системе НФТМ-ТРИЗ / В.В. Утёмов, М.М. Зиновкина // Концепт. – 2013. – Т. 3. – С. 2841–2845. – [Електронний ресурс]. – <http://ekconcept.ru/2013/53572.htm>.